

بررسی تحولات بازار زعفران ضرورت ایجاد صندوق

علی خزاعی

مقدمه

صادرات کشورهای در حال توسعه غالباً به یک یا چند محصول عمده محدود می‌شود که میزان آن بیشتر بین ۸۰-۹۰ درصد ارزش کل صادرات است. بنابراین با شروع نوسانات قیمتی آن محصولات در بازار جهانی تراز پرداختهای کشور مربوط طوری دچار عدم موازنه می‌شود که اقتصاد کشور را بشدت تحت تأثیر قرار می‌دهد و حتی باعث تغییر سیاستهای دراز مدت کشور از قبیل استراتژی توسعه می‌شود.

کشور ما نیز به دلیل وجود محصول عمده نفت، هنوز از جمله کشورهای پیشگفته است. اگرچه بازار نفت مانند بازار مس، قهوه، پنبه، و کنف نیست و تولیدکنندگان آن از قدرت مقاومت بالاتری برخوردارند اما با این حال از نوسانات قیمتی ناشی از مبارزه بین کشورهای تولیدکننده و مصرف‌کننده و عوامل خارجی مؤثر بر آن، در امان نیست. البته در کشور ما

سیاستهای دولت در طی سالهای پس از انقلاب همیشه در جهت کاهش درآمد ارزی حاصل از فروش نفت و افزایش محصولات غیر نفتی بوده و این امر موجب شده تا سهم صادرات نفت از ۹۵ درصد کل صادرات کشور در سالهای اول انقلاب (۱۳۵۸ - ۶۱) به ۸۰ درصد در سالهای اخیر (۱۳۷۳ - ۷۴) کاهش یابد. اما با این حال نفت همچنان محصول عمده صادراتی کشور شمرده می شود. بنابراین هرگونه کاهش در قیمت نفت می تواند در سیاست اقتصادی کوتاهمدت و دراز مدت کشور تأثیراتی بگذارد که آثار منفی در بر خواهد داشت. در این رابطه در قانون برنامه دوم تشکیل شورای عالی توسعه صادرات پیشبینی شده تا از مشکلات صدور محصولات غیر نفتی کاسته شود، شرایط صدور آسانتر گردد و از این طریق صادرات غیر نفتی افزایش یابد.

برای گسترش محصولات غیر نفتی و افزایش مقدار صادرات آن نباید فقط به محصولات مهم که سهم عمده ای در صادرات دارند توجه کرد بلکه آن دسته از محصولاتی که قابلیت صادرات دارند اما از قدرت رقابت در بازار جهانی برخوردار نیستند و یا از امکان دستیابی به بازارهای جدید محرومند نیز باید مورد توجه و حمایت دولت قرار گیرند تا در افزایش درآمدهای ارزی سهم بیشتری داشته باشند. یکی از این محصولات زعفران است. اگرچه صادرات زعفران سهم ناچیزی در محصولات صادراتی غیر نفتی دارد بی نیازی آن به هزینه های ارزی در تولید، گسترش تولید آن در مناطق محروم کشور و ایجاد اشتغالزایی از جمله عواملی است که به توجه بیشتر دولت و بخصوص شورای عالی توسعه صادرات نیاز دارد.

بررسی وضعیت تولید

زعفران یکی از محصولات صادراتی کشور است که تولید آن به دلیل نیاز اندک به آب، آن هم در زمانی که دیگر محصولات به آب نیازی ندارند، در استان خراسان که دارای شرایط آب و هوایی مناسبی است گسترش یافته است. به طوری که بیش از ۹۶ درصد تولید زعفران کشور در این استان و بقیه در استانهای اصفهان، مرکزی و یزد انجام می شود. از سوی دیگر نیاز به نیروی کار فراوان یا ویژگی کاربر بودن، دوره کشت ۷ - ۱۰ سال یک بار و سهولت در حمل و نقل، انگیزه را برای کشاورزان جنوب خراسان افزایش داده است. این امر باعث شده که در سالهای

بررسی تحولات بازار ...

اخیر نیروی کار شاغل در تولید این محصول به ۸۰ هزار نفر برسد و هزینه زندگی جمعیتی معادل ۵۰۰ هزار نفر را تأمین کند، بخصوص که جنوب خراسان از مناطق محروم کشور و زمینه مهاجرت در این مناطق بیشتر است، بنابراین اشتغالزایی در این مناطق عاملی در جهت کاهش بیشتر مهاجرت خواهد بود.

براساس آمار جدول شماره ۱ سطح زیرکشت زعفران در سال ۱۳۵۸ معادل ۲۵۵۰ هکتار بوده که در سال ۱۳۷۴ به ۱۹۳۰۳ هکتار رسیده است (۷/۵ برابر). افزایش سطح زیرکشت موجب شده تولید کل آن نیز افزایش یابد و از ۲۲ تن در سال ۱۳۵۸ به ۸۵ تن در سال ۱۳۷۴ برسد. البته این روند افزایشی و نوسانی و علت آن کاهش محصول در هکتار است دلایل مختلف باعث شده تا از سطح تولید کاسته شود. سالهای ۱۳۶۳، ۱۳۶۷ و ۱۳۷۱ و ۱۳۷۴ سالهای شروع کاهش تولید است که هر دوره آن یک تا چند سال طول کشیده است.

اگر نسبت صادرات به تولید را در سالهای ۱۳۵۸ - ۷۴ مورد بررسی قرار دهیم خواهیم دید در سالهای ۱۳۵۸ - ۶۲ این سهم کاهش یافته و پس از یک دوره ثابت ۴ ساله روندی افزایشی به خود گرفته است به طوری که در سالهای اخیر بیش از ۵۰ درصد محصول تولید شده صادر می شود. به عبارت دیگر با افزایش تولید و اشباع تقاضای داخلی برای این محصول، روند صادرات افزایش یافته و سهم آن نسبت به تولید به بیش از ۵۰ درصد رسیده است. بنابراین به نظر می رسد این محصول در سالهای اخیر بیشتر جنبه صادراتی پیدا کرده تا مصرف داخلی. به طوری که میزان ارزآوری هر هکتار آن از ۶۸۰ دلار در سال ۱۳۵۸ به ۱۰۰۰ دلار در سال ۱۳۷۳ رسیده در حالی که مقدار برداشت در هکتار طی دو سال ذکر شده مساوی بوده است. پس یک عامل افزایش درآمد ارزی در هر هکتار افزایش مقدار صادرات در مقابل تولید و بالا رفتن قیمت آن است. بنابراین باید به این محصول با دید مثبت نگاه کرد زیرا محصولی است که هزینه ارزی ندارد، در مناطق محروم کشور تولید می شود و نسبت مقدار صادرات به تولید در هر هکتار بیش از ۵۰ درصد است.

از نظر ارزش تولیدات نیز از ۹/۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۸ به ۷۶/۵ میلیارد ریال در سال ۱۳۷۴ رسیده است. اگر این افزایش را با نرخ تورم کشور مقایسه کنیم خواهیم دید که

* جدول شماره ۱

— سطح زیر کشت. مقدار و ارزش تولید زعفران کشور در سالهای ۱۳۵۸ - ۷۴

سال	سطح زیر کشت (هکتار)	تولید (تن)	بها هر کیلو (ریال)	ارزش کل (هزار ریال)	نسبت مقدار صادرات به مقدار تولید (درصد)
۵۸	۲۵۵۰	۲۲	۴۱۸۹۵	۹۲۲	۱۴
۵۹	۲۶۰۰	۲۲/۵	۳۹۷۷۶	۸۹۳	۹
۶۰	۴۱۰۰	۲۲/۵	۵۲۱۲۵	۱۱۷۳	۴
۶۱	۴۱۷۰	۲۲/۱	۷۰۱۷۷	۱۵۵۸	۴
۶۲	۵۲۲۰	۲۷/۱	۸۳۵۶۶	۲۲۶۵	۲
۶۳	۵۵۲۰	۱۵/۴	۱۵۲۹۸۵	۲۳۵۶	۲/۵
۶۴	۵۸۶۰	۲۰/۴	۲۵۲۲۶۲	۵۱۳۶	۲
۶۵	۶۸۵۰	۳۰/۲	۲۴۹۴۱۹	۷۵۲۴	۲
۶۶	۹۰۹۵	۴۵	۲۶۰۰۰۰	۱۱۷۰۰	۶
۶۷	۹۴۰۲	۴۹/۳۶	۲۷۰۰۰۰	۱۳۳۲۷	۳۵
۶۸	۱۱۹۵۱	۵۶/۸۸	۳۸۰۰۰۰	۲۱۶۱۴	۹
۶۹	۱۴۹۷۱	۷۲/۵۹	۵۱۰۰۰۰	۳۷۰۲۱	۱۵
۷۰	۱۷۵۹۳	۹۰/۳۹	۲۸۰۰۰۰	۴۳۲۸۷	۲۸
۷۱	۱۸۱۰۲	۱۰۷	۳۴۰۰۰۰	۳۶۳۸۰	۲۳
۷۲	۱۸۷۰۰	۹۶	۲۷۰۰۰۰	۲۵۹۲۰	۶۹
۷۳	۱۹۳۰۳	۱۲۳	۵۰۰۰۰۰	۶۱۵۰۰	۵۷
۷۴	۱۹۳۰۳	۸۵	۹۰۰۰۰۰	۷۶۵۰۰	—

بخشی از آن به دلیل رشد تولید و بخش دیگری به دلیل رشد قیمت است زیرا قیمت هر کیلو زعفران از ۴۲ هزار ریال در سال ۱۳۵۸ به ۹۰۰ هزار ریال در سال ۱۳۷۴ رسیده است اما این افزایش از نرخ تورم عمومی کمتر است زیرا نرخ تورم عمومی طی دوره مذکور ۲۳۴ درصد افزایش یافته در حالی که قیمت زعفران ۱۶۸ درصد افزایش داشته است. بنابراین تولید زعفران در شرایطی که قیمت واقعی آن روندی کاهشی داشته، افزایش پیدا کرده است.

تحولات صادرات زعفران در دو دهه اخیر

بر اساس جدول شماره ۲ ارزش صادرات غیرنفتی طی سالهای ۱۳۵۸-۱۳۷۳ از ۸۱۱ میلیون دلار به ۴۸۲۴ میلیون دلار افزایش یافته است (۶ برابر). اگر روند افزایش ارزش صادرات غیر نفتی را به سه دوره تقسیم کنیم، در سالهای ۱۳۵۸-۶۴ متوسط ارزش صادرات غیرنفتی ۴۶۶ میلیون دلار، در سالهای ۱۳۶۵-۶۹ متوسط ارزش صادرات ۱۰۹۳ میلیون دلار و سالهای ۱۳۷۰-۷۳ همین رقم ۳۵۵۲ میلیون دلار، بوده است. می بینیم که ارزش صادرات دوره اخیر ۳ برابر دوره قبلی و ۸ برابر دوره اول است.

ارزش صادرات محصولات کشاورزی نیز از ۳۱۶ میلیون دلار در سال ۱۳۵۸ به ۱۱۲۵ میلیون دلار در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته که معادل ۳ برابر سال ۱۳۵۸ است و نسبت به افزایش صادرات غیرنفتی ۳ برابر کمتر است. این کاهش به دلیل توجه و سرمایه گذاری بیشتر در بخش صنعت و در نتیجه صادرات محصولات صنعتی است. اما در مورد زعفران نه تنها صادرات آن نسبت به صادرات مواد غیرنفتی کاهش نیافته بلکه افزایش هم داشته است (۱۳ برابر).

بر اساس جدول شماره (۲) مقدار صادرات ۳ تن در سال ۱۳۵۸ به ۶۵ تن در سال ۱۳۷۳ افزایش یافته که معادل ۲۱/۵ برابر سال ۱۳۵۸ است. قیمت زعفران نیز طی همین مدت از کیلویی ۵۳۷ دلار به ۳۴۴ دلار رسیده که بیانگر ۳۶ درصد کاهش است. به عبارت دیگر با افزایش مقدار تولید از قیمت آن کاسته شده است. برای توضیح بیشتر اگر سالهای ۱۳۵۸-۷۳ را به دو دوره ۱۳۵۸-۶۶ و ۱۳۶۷-۷۳ تقسیم کنیم خواهیم دید در دوره اول صادرات زعفران از ۳ تن بیشتر نشده در حالی که در دوره دوم از ۱۰ تن کمتر نبوده، به عبارتی به ۶۵ تن نیز رسیده

* جدول شماره ۲

– آمار مقدار و ارزش صادرات زعفران و سهم آن در صادرات غیرنفتی

سال	مقدار صادرات (کیلوگرم)	ارزش هر کیلو صادر شده (دلار)	ارزش صادرات زعفران (میلیون دلار)	سهم زعفران در صادرات محصولات کشاورزی (درصد)	ارزش صادرات غیرنفتی (میلیون دلار)	ارزش صادرات محصولات کشاورزی (میلیون دلار)
۵۸	۳۰۸۲	۵۳۷	۱/۷	۰/۵	۸۱۱/۸	۳۱۵/۹
۵۹	۲۰۱۷	۷۷۲	۱/۶	۰/۹	۶۴۵/۲	۱۷۶/۶
۶۰	۹۲۸	۶۳۱	۰/۶	۰/۳	۳۳۹/۵	۱۷۱/۹
۶۱	۹۲۱	۷۷۵	۰/۷	۰/۳	۲۸۳/۷	۱۸۸/۳
۶۲	۶۰۱	۹۲۷	۰/۶	۰/۲	۳۵۶/۶	۲۲۹/۲
۶۳	۳۹۰	۸۴۲	۰/۳	۰/۱۲	۳۶۱/۱	۲۰۵/۲
۶۴	۳۵۶	۵۶۱	۰/۲	۰/۰۷	۴۶۵	۲۵۵/۹
۶۵	۶۷۰	۶۱۸	۰/۴	۰/۰۹	۹۱۵/۵	۴۲۲/۷
۶۶	۲۷۱۱	۵۷۴	۱/۶	۰/۳	۱۱۶۰/۸	۵۰۸/۶
۶۷	۱۰۲۲۰	۳۵۰	۳/۷	۰/۸	۱۰۳۵/۸	۳۶۱/۵
۶۸	۳۹۶۳	۳۰۲	۱/۵	۰/۳	۱۰۴۳/۹	۵۴۹/۷
۶۹	۱۰۸۶۰	۳۷۰	۳/۷	۰/۷	۱۳۱۲/۲	۵۲۹/۳
۷۰	۲۵۲۱۱	۳۲۷	۸/۸	۱	۲۶۲۸/۷	۷۷۶/۲
۷۱	۴۶۱۵۰	۳۵۱	۱۶/۲	۲	۲۹۸۷/۷	۸۹۰
۷۲	۶۵۹۲۴	۳۶۰	۲۳/۸	۲	۳۷۴۶/۸	۱۱۳۲/۱
۷۳	۶۵۱۰۲	۳۴۲	۲۲	۲	۴۸۲۴/۵	۱۱۲۵/۷

مأخذ: ۱ گمرک ایران، سالنامه بازرگانی خارجی، گمرک ایران، سالهای ۱۳۵۸ - ۷۳، گمرک ایران، سالهای ۱۳۵۹ - ۷۴
 ۲ مرکز آمار ایران، سالنامه آماری کشور، سالهای مختلف، مرکز آمار ایران، سالهای مختلف.

است. به طوری که متوسط صادرات در دوره اول $\frac{1}{3}$ تن بوده که در دوره دوم به $\frac{32}{7}$ تن رسیده است. این افزایش تولید در کاهش قیمت تأثیر بسزایی داشته زیرا در دوره اول قیمت هر کیلو زعفران ۵۳۷ - ۹۲۷ دلار بوده که متوسط آن ۶۹۳ دلار می شود در حالی که در دوره دوم کمتر از ۴۰۰ دلار بوده و متوسط آن به ۳۴۶ دلار کاهش یافته است. به عبارت دیگر افزایشی به میزان ۲۵ برابر متوسط صادرات در دوره دوم موجب کاهش ۵۰ درصد قیمت آن شده است. پس می توان نتیجه گرفت که با افزایش صادرات از قیمت آن کاسته شده اما صادرات در حدی بوده که با کاهش ۵۰ درصدی قیمت در دوره دوم نه تنها از سهم ارزآوری آن کاسته نشده بلکه به آن افزوده شده است زیرا ارزش صادرات زعفران از $\frac{1}{7}$ میلیون دلار در سال ۱۳۵۸ به ۲۲ میلیون دلار در سال ۱۳۷۳ یعنی افزایشی به میزان ۱۳ برابر رسیده است. البته افزایش ۱۳ برابری ارزش صادرات نسبت به افزایش ۲۱ برابری تولید نشان دهنده کاهش قیمت در مقایسه با افزایش تولید است. با این حال سهم زعفران در محصولات صادرات کشاورزی از $\frac{5}{100}$ درصد در سال ۱۳۵۸ به ۲ درصد در سال ۱۳۷۳ رسیده و این افزایش به دلیل افزایش تولید آن در مقابل دیگر محصولات کشاورزی است.

جایگاه زعفران ایران در بازار جهانی

تولید زعفران در جهان سالانه بین ۱۶۰ - ۱۸۰ تن است که سهم ایران از آن بیش از ۶۰ درصد است. بنابراین ایران بزرگترین تولیدکننده زعفران جهان است. اسپانیا با $\frac{1}{3}$ تولید ایران مقام دوم را دارد. کشورهای دیگر تولیدکننده زعفران عبارتند از هند، پاکستان، چین، اندونزی، مراکش، یونان و برزیل.

از آنجا که ایران بزرگترین تولیدکننده زعفران در جهان است و مقدار تولید آن روندی صعودی دارد می توان به این نتیجه رسید که تولید جهانی زعفران و تغییرات قیمت آن به تغییرات تولید زعفران ایران وابسته است. بخصوص که صادرکنندگان آن از تشکیلات منسجم و سازماندهی مناسبی برخوردار نیستند. البته سبکی و گران بودن این محصول عامل افزایش شمار عرضه کنندگان زعفران در بازار جهانی است بخصوص برای مسافران ایرانی به خارج از کشور.

بررسی تحولات بازار ...

صادرات زعفران ایران در سال ۱۳۷۳ نشان می‌دهد که از ۴۲ کشور وارد کننده کشورهای امارات، اسپانیا، آلمان و سوئیس با واردات ۱۳،۲۵، ۹ و ۵ تن در جمع بیش از ۵۴ تن زعفران از ایران خریداری کرده‌اند که معادل ۸۳ درصد کل صادرات است. این کشورها در سال ۷۲ نیز بیش از ۷۵ درصد از کل صادرات زعفران ایران را به خود اختصاص داده‌اند، اما باید توجه داشت که برخی از این کشورها خود صادر کننده زعفران هستند؛ برای نمونه امارات بیشتر کشور واسطه است تا کشور مصرف کننده و اسپانیا نیز برای افزایش مرغوبیت محصول خود از زعفران ایران استفاده می‌کند. اما آنچه اهمیت دارد قیمت فروش این محصول در بازار جهانی است زیرا اسپانیا با خرید و مخلوط کردن زعفران خود با زعفران ایران و سپس بسته‌بندی و بازاریابی مناسب و استفاده از تشکیلات منسجم، آن را کیلویی ۶۰۰ - ۱۰۰۰ دلار در سالهای ۱۹۹۵ - ۹۶ در خاورمیانه به فروش رسانده در حالی که محصول ایران به ۳۰۰ - ۵۰۰ دلار به فروش رسیده است. به عبارت دیگر در بازار خاورمیانه متوسط قیمت زعفران ایران در سال ۱۹۹۶ کیلویی ۴۸۵ دلار بوده و محصول اسپانیا به ۷۱۹/۵ دلار به فروش رسیده و در سال ۱۹۹۵ نیز زعفران ایران کیلویی ۴۶۷ دلار بوده در حالی که زعفران اسپانیا به ۶۷۹ دلار به فروش رسیده است که نشان می‌دهد زعفران اسپانیا با مرغوبیت کمتر، ۳۱ درصد گرانتر از زعفران ایران به فروش رسیده است آن هم در بازاری که محصول ایرانی آن را اشباع کرده است. بنابراین اگر ایران می‌توانست محصول خود را به قیمت زعفران اسپانیا به فروش برساند حداقل ۳۰ درصد افزایش درآمد ارزی داشت و ارزش صادرات خود را در سال ۱۳۷۳ حداقل ۶/۶ میلیون دلار افزایش می‌داد.

قیمتهای مورد بررسی نشان می‌دهد که ایران با وجود نبود تشکیلات منسجم صادرات نه تنها از کشورهای رقیب که محصولی نامرغوبتر از ایران تولید می‌کنند ضربه می‌خورد بلکه در قیمت بازار جهانی نیز تأثیر منفی می‌گذارد که باز هم بیشتر از همه به خود ضربه می‌زند زیرا بیشترین صادرات را در جهان دارد.

البته باید توجه داشت چنین مشکلاتی ناشی از کمبود سرمایه مورد نیاز است که موجب شده در بازار داخلی کیلویی ۸۰۰ - ۹۰۰ هزار ریال در سال ۱۳۷۴ از زعفرانکار خریداری و به

۱/۲ - ۱/۳ میلیون ریال به مصرف کننده فروخته شود و در این بین واسطه‌ها در حدود یک سوم ارزش تولید را به صورت سود از آن خود کنند.

برای رفع مشکلات بازار داخلی و خارجی، افزایش سود کشاورزان زعفرانکار و در نتیجه افزایش تولید، سطح زیرکشت و اشتغال در مناطق محروم کشور، به بازمبانی تشکیلات موجود در بخش تولید و بازار عرضه زعفران نیاز است. در صورت کاهش واسطه‌ها و سیاستگذاری مناسب اگر سود واسطه‌ها تا مرحله فروش نهایی از ۳۳ درصد به ۲۰ درصد کاهش یابد و زعفران ایران در بازار جهانی حداقل ۳۰ درصد افزایش قیمت داشته باشد، درآمد حاصل از تولید هر کیلو زعفران بر اساس مقدار تولید و صادرات در سال ۱۳۷۳، ۱۷/۷ میلیارد ریال افزایش سود برای کشاورزان و ۶/۶ میلیون دلار درآمد ارزی برای کشور به همراه خواهد داشت.

ضرورت ساماندهی بازار زعفران

همان گونه که پیش از این گفته شد زعفران با ویژگیهایی که دارد می‌تواند در فقرزدایی برخی مناطق محروم کشور و همچنین ارزآوری بالا، عامل مهمی شمرده شود زیرا ظرفیت افزایش سطح زیرکشت در بخش زراعت و افزایش محصول در بازار خارجی را دارد. اما روند صادرات آن نشان می‌دهد که با افزایش مقدار تولید از قیمت آن کاسته شده و چون ایران مهمترین کشور صادر کننده زعفران است، سطح قیمتهای بازار جهانی را در یک دهه اخیر کاهش می‌دهد که آثار آن بیشتر به خود کشور برمی‌گردد. در حالی که برخی از کشورهای صادر کننده زعفران در بازار جهانی با استفاده از مرغوبیت زعفران ایران و بسته‌بندی مناسب و سپس بازاریابی توانسته‌اند محصول خود را حداقل ۳۰ درصد بالاتر از ایران آن هم در بازار خاورمیانه به فروش برسانند و این در حالی است که در بازار داخلی واسطه‌ها ۳۳ درصد سود می‌برند. بنابراین اگر واسطه‌های داخلی و خارجی در سال ۱۳۷۳ حذف می‌شدند، ۱۷/۷ میلیارد ریال یا ۲۹ درصد ارزش تولید همان سال، اضافه سود به کشاورز می‌رسید و این در حالی بود که ۶/۶ میلیون دلار برآمدهای ارزی کشور افزوده می‌شد.

بررسی تحولات بازار ...

برای حل مشکلات فوق یا حذف واسطه‌های داخلی و خارجی باید به ساماندهی بازار عرضه زعفران توجه کرد که واسطه‌های بیشماری وارد آن شده‌اند که بیشتر در پی کاهش مدت زمان فروش این محصول در بازار خارجی هستند. بنابراین اگر تشکیلاتی ایجاد شود که بتواند رقیبی قوی در بازار داخلی و خارجی برای واسطه‌ها باشد و به مرور آنها را از بازار خارج کند، مشکلات فوق نیز حل خواهد شد. برای حل این مشکل تأسیس صندوق زعفران پیشنهاد می‌شود.

مشخصات صندوق

اگر چه به وجود آوردن شرایط مناسب برای دستیابی به افزایش درآمد کشاورزان نیاز به حمایت دولت دارد اما حمایت باید طوری باشد که با کمترین دخالت، بیشترین اثر را به افزایش تولید، صادرات، درآمد ارزی و درآمد کشاورز داشته باشد و چنین هدفهایی نیاز به ایجاد نظام هماهنگ در تولید، فروش و صادرات دارد و تنها مرجعی که می‌تواند چنین مسئولیتی را به عهده گیرد خود کشاورزان یا تعاونیهای آنهاست. اما حضور دولت برای نظارت و اطلاع از کم و کیف کمکهایی که به تولیدکنندگان می‌کند نیز ضروری است. بنابراین با ایجاد مرجعی متشکل از دولت و تعاونیها به منظور سیاستگذاری مناسب، حمایت و نظارت بر آن، تحت عنوان صندوق زعفران می‌توان به سیستم هماهنگ در تولید، بسته‌بندی، توزیع و صادرات و حل مشکلات زعفران‌کاران دست یافت.

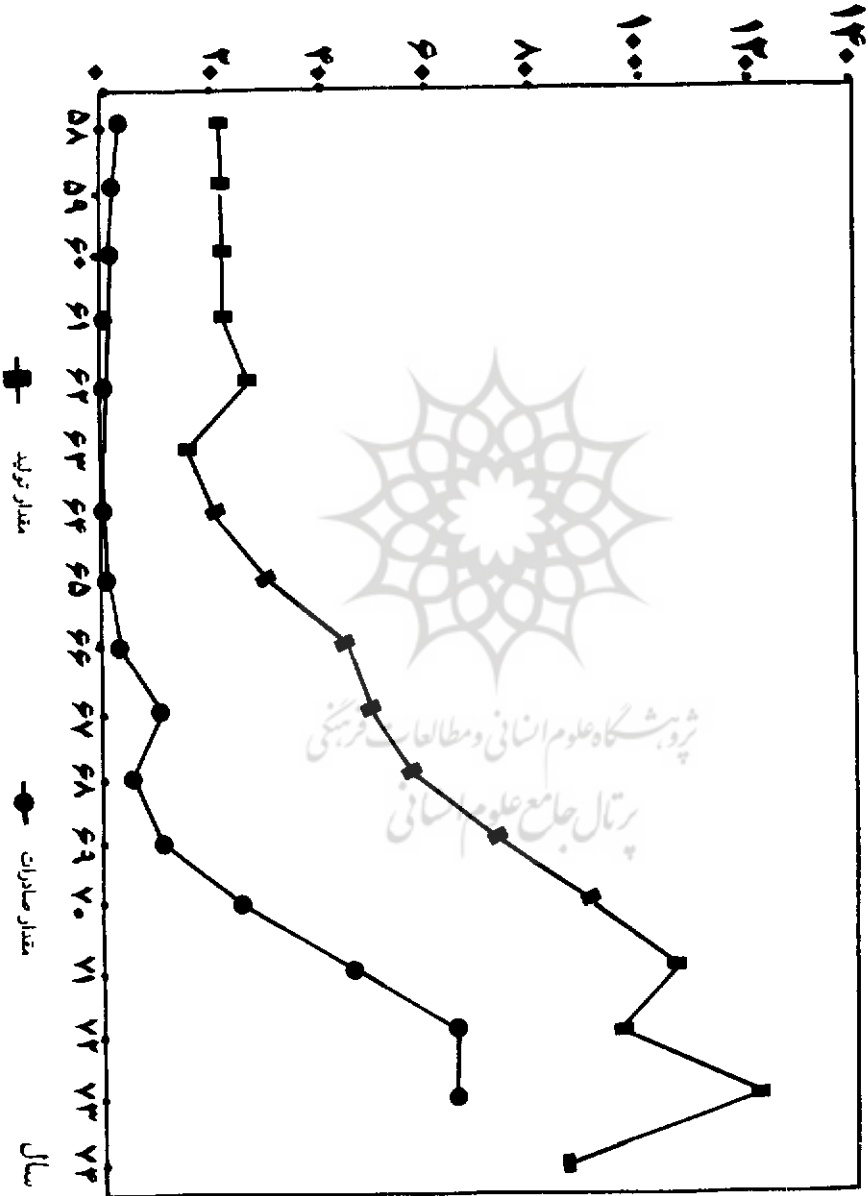
هدفها، وظایف، اعضا و سرمایه صندوق به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

هدفها

- افزایش سطح درآمد کشاورزان با اجرای سیاست خرید تضمینی
- حذف واسطه‌های داخلی و خارجی
- ایجاد رقیبی قوی در برابر شرکتهای اسپانیایی
- ایجاد نظام هماهنگ بسته‌بندی و بازاریابی، آشنا کردن مصرف‌کننده به خرید محصولات

مطمئن

منحنی مقدار تولید و صادرات زعفران

وظایف

- تعیین قیمت تضمینی و تأمین مالی تعاونیها به منظور خرید محصول از کشاورزان
- صدور زعفران به صورت یک شرکت بزرگ ایرانی در مقابل فروشندگان و صادرکنندگان داخلی و شرکتهای خارجی بخصوص اسپانیایی

اعضا

وجود ساختار از قبل ایجاد شده به صورت تعاونیهای زعفرانکاران و حضور نمایندگان دولتی دست‌اندرکار به صورت تجمعی سیاستگذار با عنوان صندوق صادرات زعفران می‌تواند در گزینش سیاستهای مناسب، مفید باشد و ضمن کنترل قیمت داخلی زعفران و حذف واسطه‌ها، بازار عرضه و تقاضای زعفران را کنترل کند. همچنین با طبقه‌بندی، بسته‌بندی و بازاریابی زعفران صادراتی موجب کاهش تفاوت قیمت زعفران ایرانی و اسپانیایی شود.

اعضای صندوق با توجه به ضرورت حضور آنها به شرح زیر پیشنهاد می‌شود:

نماینده اتحادیه تعاونیها که نماینده کلیه زعفرانکاران کشور است و نماینده تعاونیهای شهرستانها به منظور انتقال مشکلات زعفرانکاران به صندوق و همچنین انتقال سیاستهای جدید برگزیده شده صندوق به کشاورزان زعفرانکار، نماینده وزارت کشاورزی به منظور کمک به تأمین نیازهای مربوط به کاشت، داشت و برداشت با قیمت مناسب به جای قیمت بازار آزاد و یا بازار سیاه در شرایط کمبود، نماینده سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان به منظور کنترل قیمت داخلی و جلوگیری از افزایش بی‌رویه آن که مورد نظر تولیدکنندگان است و نماینده بانک کشاورزی برای تأمین وامهای مورد نیاز صندوق و کشاورزان، نماینده گمرک به منظور تسهیل در امر صادرات. بنابراین اعضای شورای صندوق به صورت زیر خلاصه می‌شوند:

- نماینده اتحادیه تعاونیها
- نماینده وزارت کشاورزی
- نماینده سازمان حمایت از مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان
- نماینده بانک کشاورزی

- نماینده گمرک

- نماینده مرکز توسعه صادرات

سرمایه

یکی از وظایف صندوق، خرید زعفران از کشاورزان و بسته‌بندی و بازاریابی آن در داخل یا خارج است و چون بین خرید و فروش زعفران فاصله زمانی وجود دارد، وجود سرمایه اولیه ضروری است. برای محاسبه سرمایه مورد نیاز صندوق می‌توان از تولید و قیمت سال ۱۳۷۴ به عنوان سال پایه استفاده کرد. از آن جا که در سال مذکور ۸۵ تن زعفران تولید شده که هر کیلو به بهای متوسط ۹۰۰ هزار ریال به فروش رسیده است، ارزش تولید زعفران معادل ۷۶/۵ میلیارد ریال است.

بنابراین اگر صندوق بخواهد^۱ هزینه خرید زعفران از کشاورزان را در زمان دریافت محصول پرداخت کند، حداقل به ۲۵/۵ میلیارد ریال سرمایه نیاز خواهد داشت که ضروری است دولت نسبت به تأمین مالی آن برای چند سال اول و از طریق بانک کشاورزی به صورت وام اقدام کند. البته صندوق موظف است با استفاده از قسمتی از سود محصول صادر شده ضمن تأمین کسری نقدینگی، وام را نیز پرداخت کند، به طوری که صندوق پس از بازپرداخت وام به بانک کشاورزی همچنان توانایی پرداخت هزینه خرید حداقل^۱ زعفران تولیدی کشاورزان را داشته باشد.

ساختار تشکیلاتی صندوق

شورای صدور

بر اساس نمودار رسم شده، شورای صندوق ضمن انتخاب مدیران بخش اجرایی و تحقیقاتی و رسیدگی به هزینه‌های بخش اجرایی و تحقیقی، وظایف هدایت و نظارت بخش اجرایی و در نتیجه بازار عرضه و تقاضای زعفران را به عهده دارد. در زمینه هدایت به سیاستگذاری و تصمیم‌گیریهایی مناسب در رابطه با قیمت زعفران و مشکلات مربوط به تولید، فروش و

بررسی تحولات بازار ...

صادرات فعالیت می‌کند و در مورد حمایت و پشتیبانی ضمن تأمین مالی بخش اجرایی به منظور خرید محصول از زعفرانکاران از موانع قانونی مربوط به صادرات می‌کاهد. در رابطه با نظارت نیز بر چگونگی اجرای سیاست‌های برگزیده شده نظارت خواهد داشت.

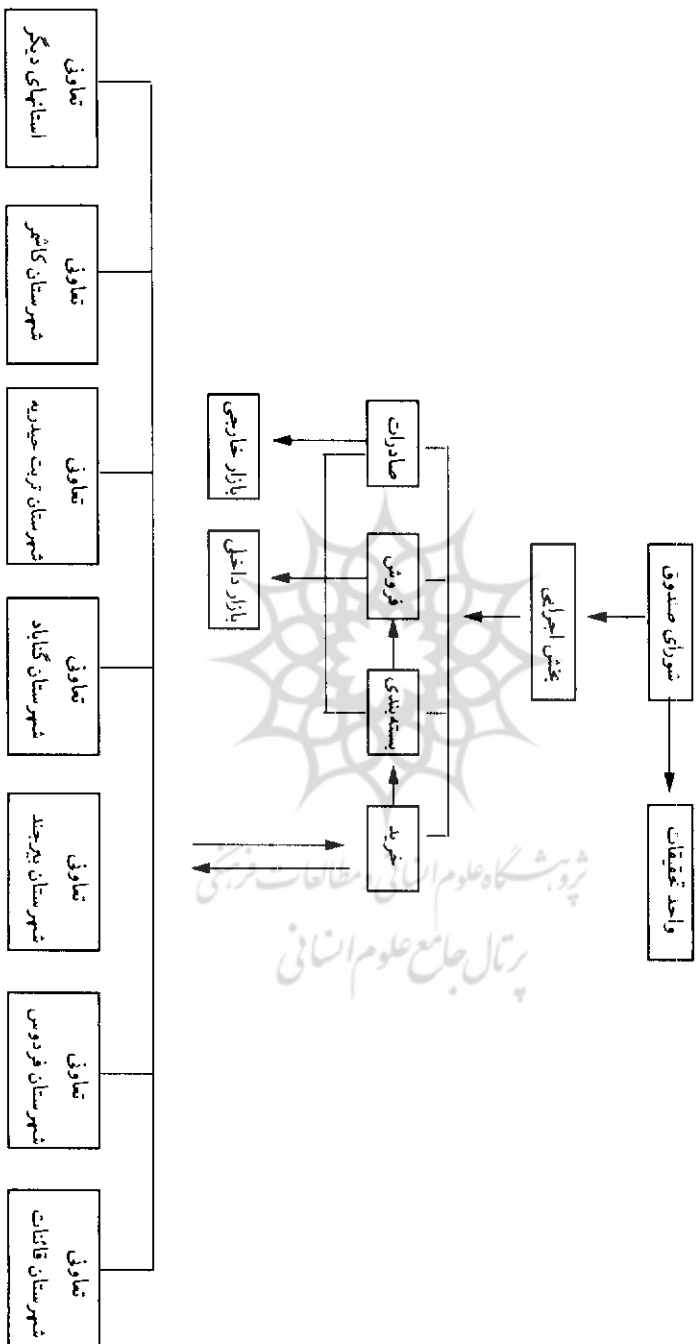
بخش اجرایی

وظیفه این بخش خرید محصول از کشاورزان، طبقه‌بندی و بسته‌بندی محصول، فروش آن در داخل به عمده‌فروشان و صدور به خارج است. به عبارت دیگر این بخش در چارچوب سیاست‌های برگزیده شده توسط شورای صندوق، فعالیتهای فوق را انجام می‌دهد و با دخالت در بازار عرضه و تقاضا کلیه مراحل پس از تولید تا مرحله عمده‌فروشی را به عهده دارد و آن بخش از محصول که قرار است صادر شود نیز در حیطه وظایف بخش اجرایی است.

واحد تحقیقات

از آن جاکه فروش محصول در بازار جهانی، بویژه محصولاتی که ناشناخته است و بازاری ندارد مانند زعفران، نیاز به شناخت بازارهای مختلف دارد و همچنین طبقه‌بندی و بسته‌بندی مناسب، فروش را آسانتر می‌کند، واحد تحقیقات وظیفه شناسایی بازار و ارائه روشهای مناسب طبقه‌بندی و بسته‌بندی را به عهده خواهد داشت. البته تحقیقات فنی در زمینه بیماریها و چگونگی افزایش واحد تولید در هکتار نیز از وظایف واحد مربوط است.

نمودار تشکیلات صندوق صادرات زعفران

۱. ابوالقاسم نادری، احمد اخوی، شیرین حکیمی، بررسی مسائل و مشکلات صادرات غیرنفتی، مؤسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، ۱۳۶۹
۲. بانک مرکزی، گزارش اقتصادی سالهای مختلف، بانک مرکزی.
۳. وزارت کشاورزی، اداره آمار و اطلاعات، واحد اطلاع‌رسانی.
۴. اتحادیه تعاونیهای زعفرانکاران.
۵. بانک مرکزی، اداره آمار اقتصادی.
۶. پیام صادرات، «زعفران طلای سرخ ایران نیازمند گسترش بازاریابی و برنامه ریزی»، پیام صادرات، شماره ۳۰ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۵).
۷. گمرک ایران، سالنامه آمار بازرگانی خارجی سالهای ۱۳۷۲ و ۱۳۷۳، گمرک ایران، ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴.
8. Spices World. Market News Service (MNS). 1995 - 96. N (1-12).
۹. اتحادیه تعاونیهای زعفرانکاران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی